

Program univerzálnej prevencie pre dospelých

Katedra pedagogickej psychológie a psychológie zdravia
Filozofická fakulta
Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Základné informácie

- Preventívne programy realizované priamo v školách majú možnosť osloviť široké spektrum detí a mládeže
- „Unplugged“ je školský program univerzálnej prevencie pre dospievajúcich vo veku 12-14 rokov
- súčasť európskeho projektu EU-DAP (European Drug use prevention; <http://www.eudap.net>)
- implementovaný v krajinách Taliansko, Belgicko, Španielsko, Rakúsko, Švédsko, Grécko, Nemecko, Česká republika a Poľsko
- interaktívny program, ktorý predpokladá zapojenie celej skupiny

Prevenca založená na výskumných dátach

- Publikované štúdie hovoria v prospech:
 - školských programov prevencie, založených na rozvoji interpersonálnych a intrapersonálnych kompetencií (Botvin, 2004)
 - Scitlivovania voči sociálnemu vplyvu, tréningu odolávania, a korekcii normatívnych presvedčení o užívaní návykových látok (Cuijpers, 2003).
- Nevyhnutnosť dostupnosti manuálu, tréningu a technickej podpory pre učiteľov, ktorí realizujú program (Gottfredson, Thomas Cook, Frances, Gardner, 2015)

Východiská

- komplexný vplyv sociálneho prostredia (naučiť odolávať vplyvu sociálneho prostredia)
- model KAB (Knowledge – Attitude - Behavior) – vedomosti – postoje – správanie: - cieľom je poskytnúť objektívne informácie o návykových látkach a dôsledkoch ich užívania
- cieľom je znížiť počet dospievajúcich začínajúcich užívať návykové látky, oddialiť prvý kontakt s drogami a zároveň oddialiť prechod od experimentovania k pravidelnému užívaniu.

Štruktúra programu

- pozostáva z 12 lekcií v trvaní jednej vyučovacej hodiny (45 minút), ktoré sú zamerané na:
 - 1) informácie a postoje,
 - 2) interpersonálne spôsobilosti
 - 3) intrapersonálne spôsobilosti.

Príprava pedagogických a odborných zamestnancov na realizáciu programu univerzálnej prevencie užívania návykových látok „Unplugged“

- aktualizáčn é vzdelávanie inováčn é vzdelávanie
- kombinovaná 55 hodín - z toho 42 hodín prezenčne a 13 hodín dištančne
- učiteľ, psychológ, školský psychológ, špeciálny pedagóg, školský špeciálny pedagóg, sociálny pedagóg
- učiteľ druhého stupňa základnej školy
- **samostatný pedagogický zamestnanec** alebo **samostatný odborný zamestnanec**; pedagogický zamestnanec s prvou atestáciou alebo odborný zamestnanec s prvou atestáciou; pedagogický zamestnanec s druhou atestáciou alebo odborný zamestnanec s druhou atestáciou
- etická výchova, občianska náuka, telesná a športová výchova, biológia
- 13 kreditov

Ciele vzdelávania

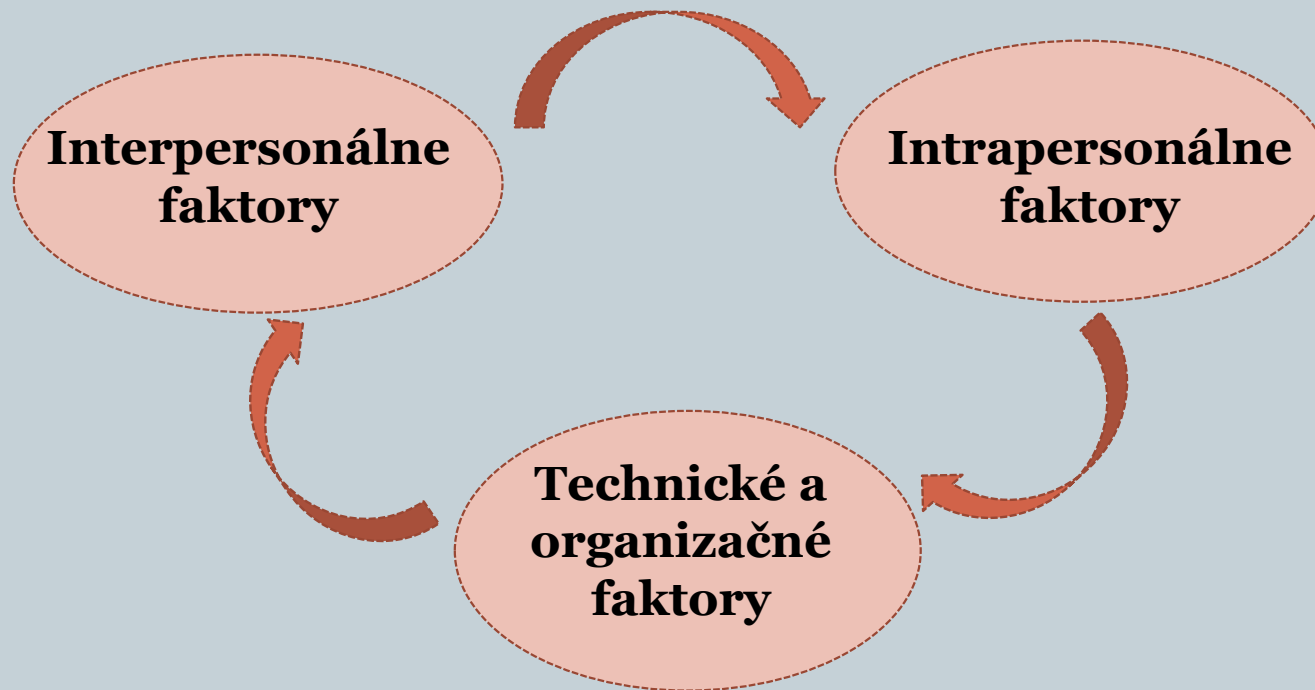
- Rozšíriť profesijné kompetencie pedagogických a odborných zamestnancov v oblasti univerzálnej prevencie užívania návykových látok.
- Prehĺbiť profesijné zručnosti potrebné pre realizáciu preventívnych programov a prácu so skupinou v podmienkach školskej triedy.

Analýza potrieb lektorov v oblasti preventívnych programov

**VÝSLEDKY KVALITATÍVNEJ ANALÝZY
ROZHOVOROV VO FÓKUSOVÝCH SKUPINÁCH**

Výsledky kvalitatívnej analýzy: 3 faktory potrieb lektorov

● **Interpersonálne faktory**

- Postoje vedenia, kolegov, rodičov žiakov
- Priebežná metodická podpora od supervízorov a odborného tímu
- Potreba vytvorenia online siete na odovzdávanie skúseností učiteľov aktuálne realizujúcich preventívny program

▶ **Intrapersonálne faktory**

- Lektorské skúsenosti a odborná príprava
- Vedomosti týkajúce sa problematiky užívania návykových látok

▶ **Technické a organizačné faktory**

- Časové a priestorové možnosti školy
- Veľkosť tried a skupín v ktorých sa realizuje preventívny program
- Dôležitosť postavenia preventívnych programov v učebných osnovách
- Materiálne zabezpečenie

Analýza hodnotenia programu školákmi vo vzťahu k užívaniu návykových látok

- Negatívne skúsenosti žiakov s programom významne súvisia s užívaním návykových látok.
- Je potrebné venovať pozornosť faktorom, ktoré súvisia s negatívnou skúsenosťou s programom ako aj ich eliminácii a tým prispieť k zvýšeniu efektivity programu

Overovanie efektívnosti programu

UNPLUGGED

Unplugged 1 (2012 – 2015)

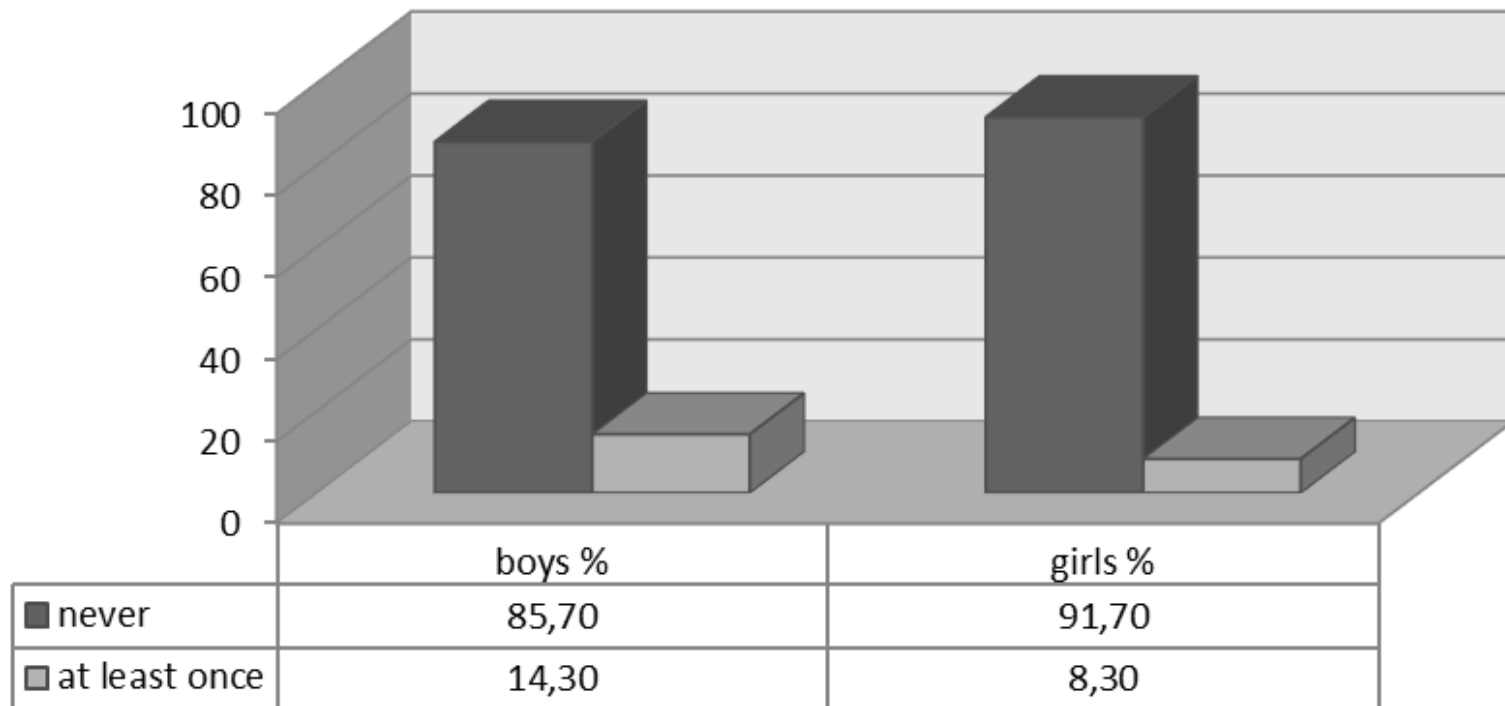
- Efekt Unplugged bol zistený vo vzťahu k **vnímaniu rizika** užívania alkoholu, fajčeniu tabakových cigariet a užívaniu marihuany (Berinšterová, Orosová, Gabrhelík 2014).
- Nárast úrovne **uvedomovania** si **negatívnych dôsledkov** konzumácie **alkoholu** medzi školákmi (Orosová et al. 2014).
- **Zvýšenie úrovne sebaúcty** a **zreálnenie deskriptívnych normatívnych** presvedčení mali vzťah k **nefajčeniu** školákov (tzn., že školáci udávali, že nikdy nefajčil(a) vo svojom živote tabakové cigarety) (Berinšterová, 2015).

- Výsledky preukázali iba **bezprostrednú efektívnosť** Unplugged programu po jeho implementácii vo vzťahu k **fajčeniu** u **dievčat** (Orosová, O. et al., 2018).
- Z tých školákov, ktorí v čase pred programom neudávali konzumáciu alkoholu, vyššie percento žiakov kontrolnej v porovnaní s experimentálnou skupinou udávalo **konzumáciu alkoholu 18 mesiacov po intervencii** (Orosová, O. et al., 2018).

- Pred implementáciou Unplugged 2,4% školákov udávalo fajčenie tabakových cigariet.
- 18 mesiacov po implementácii Unplugged 90.4% neudávalo fajčenie, 7.8% noví fajčiari, 1.1% exfajčiari, a 0.8% fajčiari.
- **Najsilnejším prediktorom zmeny statusu fajčenia bola vyššia úroveň normatívnych presvedčení a dostupnosť cigariet.**

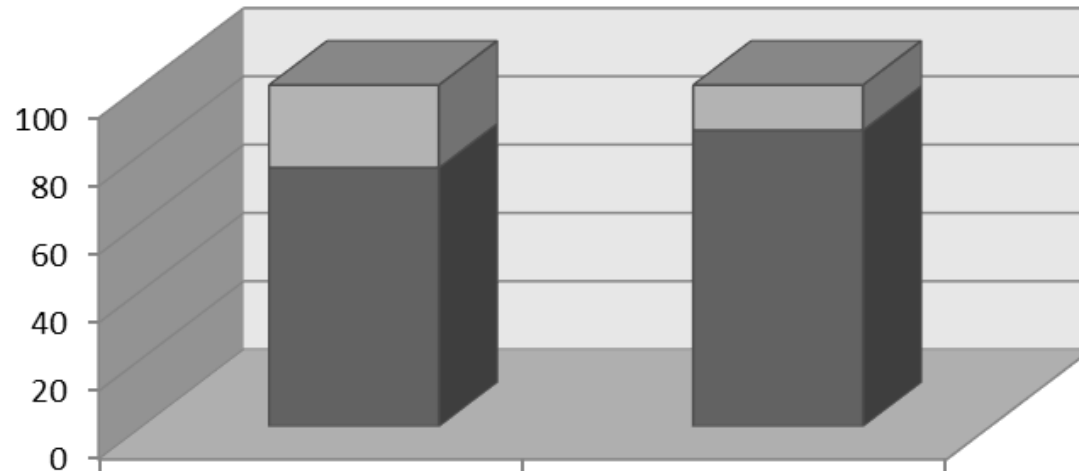
Fajčenie

(priemerný vek 12 rokov)

Konzumácia alkoholu

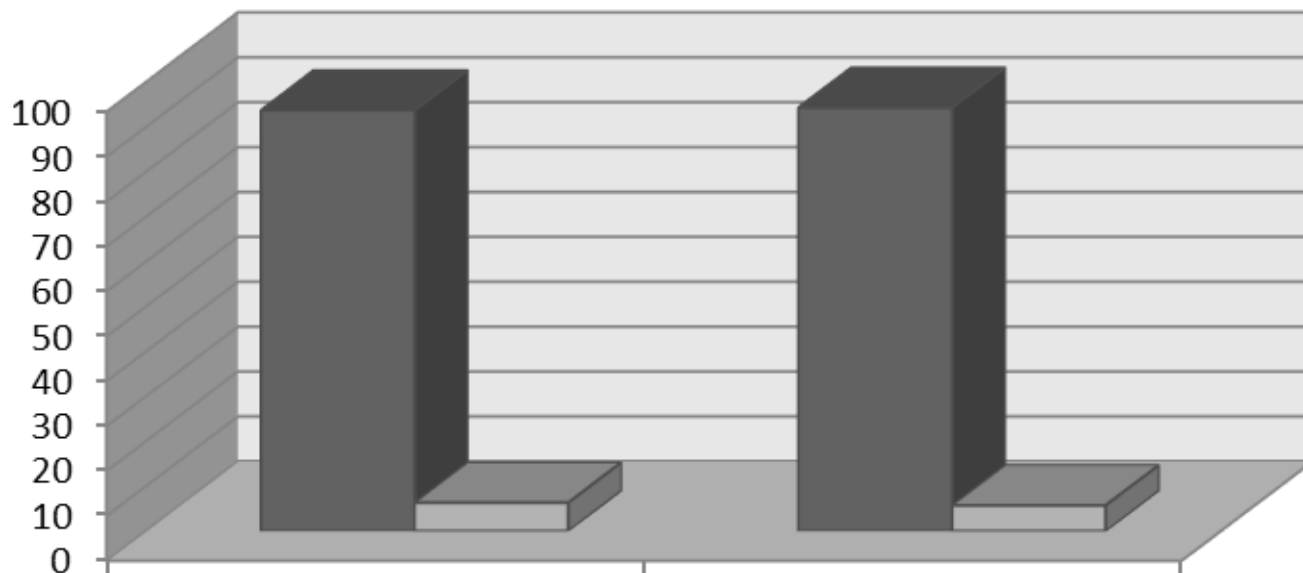
(priemerný vek 12 rokov)

	boys (%)	girls (%)
■ more than 2 times	24,2	13,2
■ never or 1 - 2 times	75,8	86,8

Opitosť

(priemerný vek 12 rokov)

■ never
■ at least once

boys %

93,70

6,30

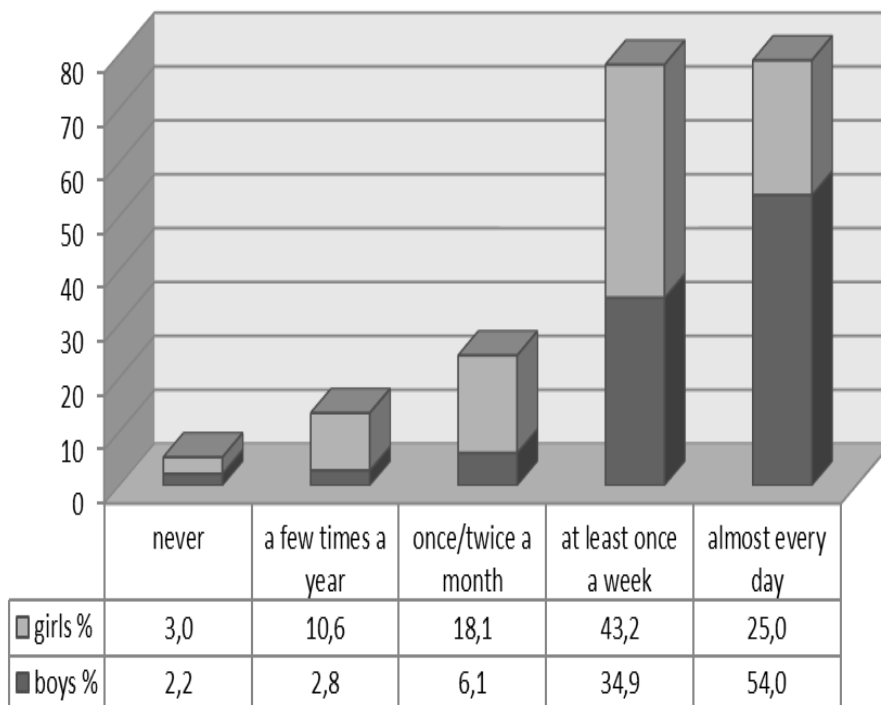
girls %

94,30

5,70

Hranie PC hier

Hracie automaty

6%
12 ročných
uviedlo, že
príležitostne
hrajú na hracích
automatoch

Výskyt problémového správania vo výskumnej vzorke (priemerný vek 13 rokov)

Typ problémového správania	Početnosť správania v celej vzorke		Chlapci	Dievčatá
	N	%	N / %	N / %
Bitka v škole	125	14,5	85 / 23	40 / 8,1
Udrel/a učiteľa	67	7,7	47 / 12,6	20 / 4,1
Použitie zbrane	25	2,9	13 / 3,5	12 / 2,4
Poškodenie školského majetku	34	3,9	18 / 4,8	16 / 3,3
Záškoláctvo	83	10,4	34 / 9,8	49 / 10,9
Úteky z domu	44	5,1	20 / 5,4	24 / 4,9

Unplugged 2 (2017-2020)

- •1 zber dát (jeseň 2017) – 7. ročník
- •2 zber dát (jar 2018) – 7. ročník
- •3 zber (jar 2019) – 8. ročník
- 4. zber (jar 2020) – 9. ročník

- 24 ZŠ z celého Slovenska

Rodové rozdiely v rizikovom správaní

Typ rizikového správania	Početnosť správania v celej vzorke		Chlapci	Dievčatá
	N	%	N/%	N%
Fajčenie cigariet	122	21	68 / 23	54 / 19
Fajčenie cigariet za posledných 30 dní	29	5	19 / 6	10 / 4
Užívanie alkoholu	328	57	177 / 60	151 / 53
Užívanie alkoholu za posledných 30 dní	115	20	67 / 23	48 / 17
Stav opitosti	22	4	15 / 5	7 / 3
*Užívanie marihuany	13	2	11 / 4	2 / 1

*Štatisticky významné rozdiely medzi chlapcami a dievčatami boli zistené v užívaní marihuany $\chi^2=5,96$, $p=0,01$

Výskyt problémového správania a rozdiely z hľadiska rodu

problémové správanie	chlapci		dievčatá		p (chí kvadrát)
	N	%	N	%	
vyhýbanie sa škole	107	60,5	77	29,2	0,008
vyrušovanie na hodine	171	63,3	64	24,2	<0,001
vulgárne rozprávanie	177	67,0	143	53,8	0,002
podvádzanie / klamanie	142	53,8	123	46,8	n.s.
negativizmus	74	28,0	40	15,3	<0,001
poškodzovanie šk. majetku	37	13,8	10	5,7	0,003
nadávanie, zastráňovanie	105	39,3	47	17,8	<0,001
bitka v škole	147	55,1	38	14,5	<0,001
fyzické ubližovanie	71	26,9	23	8,8	<0,001

Dysfunkčné stravovanie

- Výsledky poukazujú na dôležitosť **vlastného vnímania nespokojnosti s telom** a faktora odrážajúceho **priamy tlak na dieťa** ohľadom jeho telesného vzhľadu **zo strany matky**
- dievčatá pri vyššej úrovni **reziliencie** napĺňanej **v školskom prostredí** (prostredníctvom podporných vzťahov, vkladania nádeje do mladého jedinca a jeho zmysluplnej participácie) majú **menej dysfunkčné stravovanie**

Porovnanie informácií získaných od dospievajúcich a ich matiek o frekvencii komunikácie o škodlivosti návykových látok

rozhovor o fajčení	adolescent	matka
nikdy	29,7 %	2,8 %
občas	30,7 %	35,9 %
často	24,3 %	36,4 %
stále	15,3 %	24,9 %

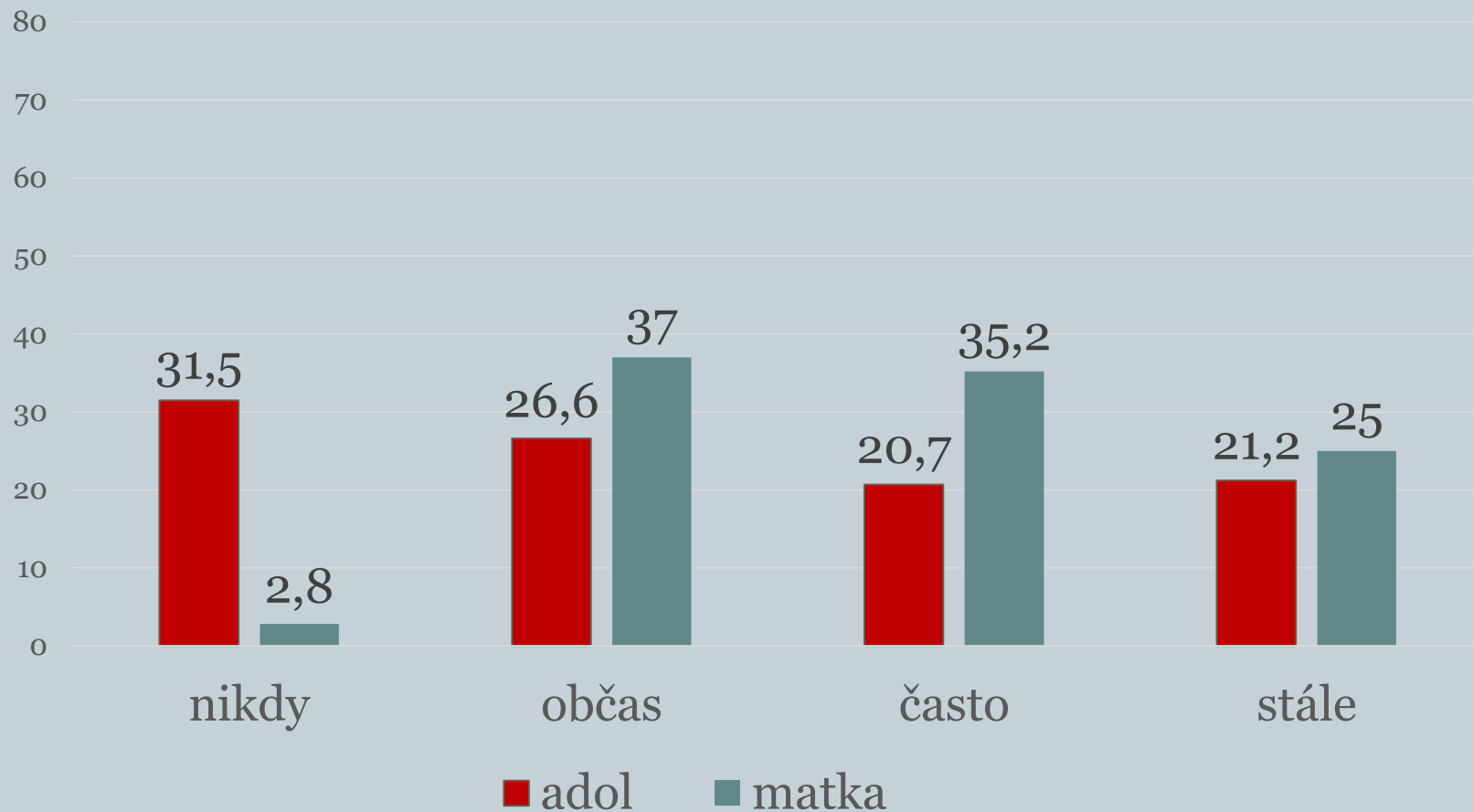
Porovnanie informácií získaných od dospievajúcich a ich matiek o frekvencii komunikácie o škodlivosti návykových látok

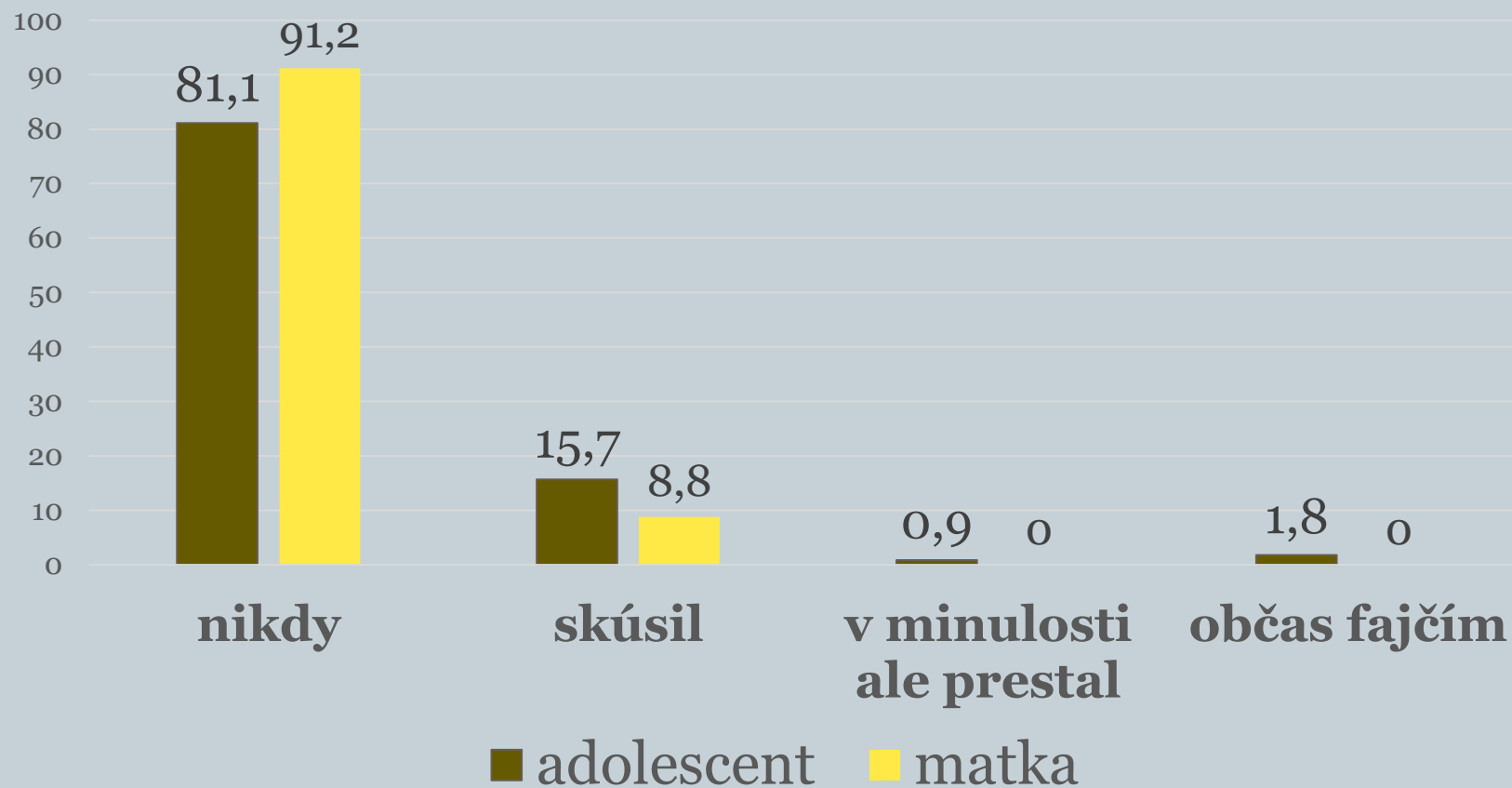
Rozhovor o alkohole	adolescent	matka
nikdy	31,5 %	2,8 %
občas	26,6 %	37,0 %
často	20,7 %	35,2 %
stále	21,2 %	25,0 %

rozhovor o drogách	adolescent	matka
nikdy	32,7 %	3,2 %
občas	31,2 %	36,4 %
často	20,8 %	34,6 %
stále	15,3 %	25,8 %

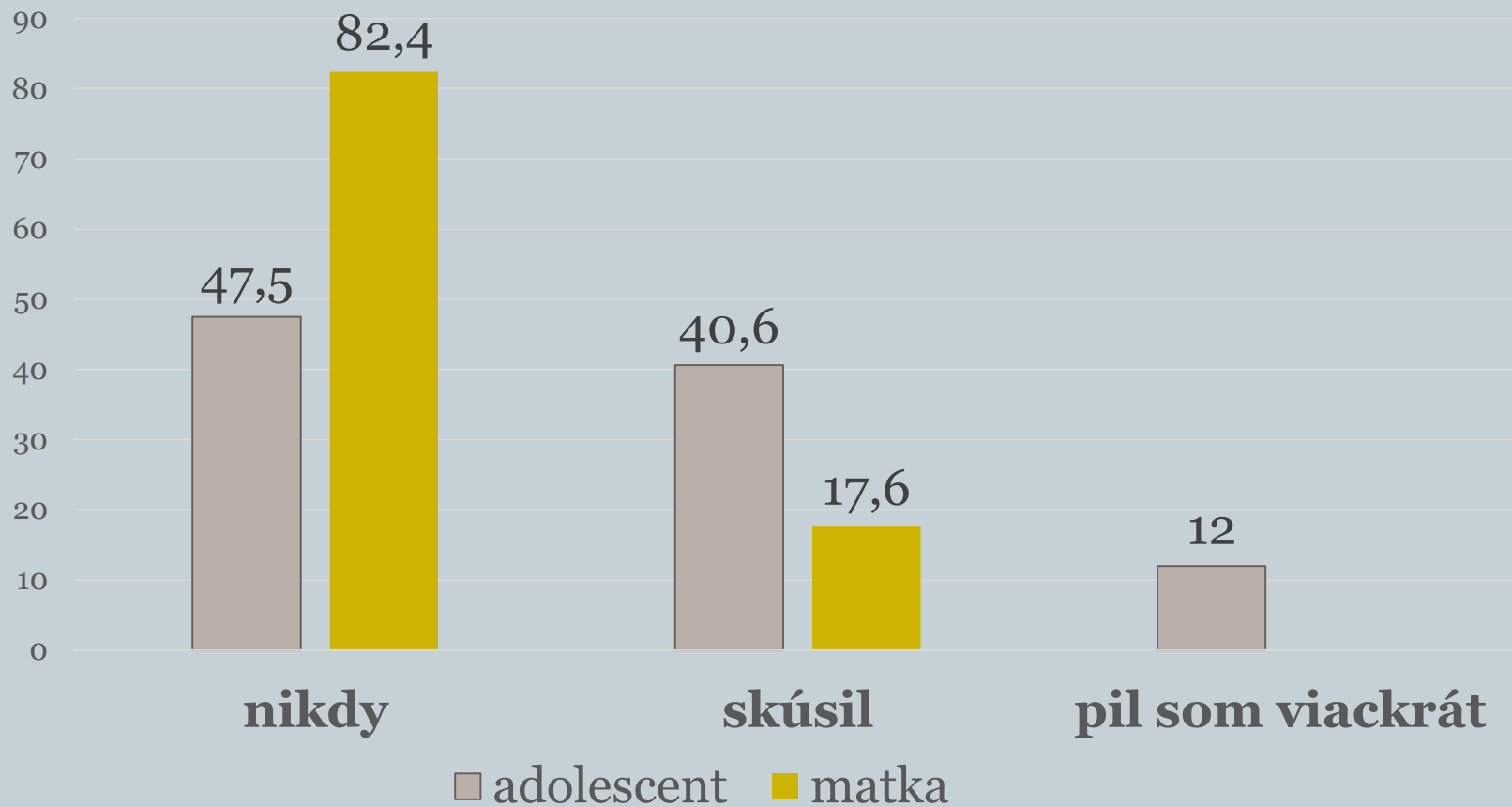
Komunikácia o alkohole

Skúsenosť s fajčením

Skúsenosti s alkoholom

Rizikové správanie a rodičovské procesy

- medzi vekom **11,5 a 13** rokov mierne **klesá** spokojnosť so vzťahom s matkou aj otcom a vnímaná opora z ich strany, avšak **stále zostáva na pomerne dobrej úrovni**
- celkovo **rodičia vnímajú svoje výchovné úsilie pozitívnejšie ako ho vnímajú dospelujúci**
- tvrdia, že častejšie komunikujú s deťmi o rizikách spojených s užívaním návykových látok (tabuľka)
- **najefektívnejšia prevenčná stratégia sa javí byť jasne odkomunikovaný nesúhlas s rizikovým správaním** (fajčenie, pitie alkoholu) ("Moji rodičia by sa hnevali, ak by som pil alkohol.") .

Viac sa dozviete na:

- <https://www.upjs.sk/filozoficka-fakulta/katedra-pedagogickej-psychologie-a-psychologie-zdravia/unplugged/>
- <https://www.upjs.sk/public/media/16460/Vybrane%20vysledky%20vyskumu%20UNPLUGGED%201.pdf>

Ďakujeme za pozornosť

Použitá literatúra

- Berinšterová, M. (2015). Efektívnosť školského programu univerzálnej prevencie Unplugged. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Dizertačná práca
- Botvin, G. J., & Griffin, K. W. (2004). Life skills training: Empirical findings and future directions. *Journal of Primary Prevention*, 25(2), 211-232.
- Cuijpers, P. (2003). Three Decades of Drug Prevention Research Drugs: education, prevention and policy, 10, 1
- Gottfredson, D. C., Cook, T. D., Gardner, F. E., Gorman-Smith, D., Howe, G. W., Sandler, I. N., & Zafft, K. M. (2015). Standards of evidence for efficacy, effectiveness, and scale-up research in prevention science: Next generation. *Prevention science*, 16(7), 893-926.
- Orosová, O., Berinšterová, M., Benka, J., Gabrhelík, R. (2014). The short-term effect of the Unplugged Prevention Intervention among Slovak school population. Is an announce of prevention still worth a pound of cure? The economics and value of prevention: 5th International conference and Members meeting: Palma de Mallorca, Spain, October 16.-18.10.2014. (p.25).
- Orosova, O. et al. (2018). *THE PREDICTORS OF SMOKING STATUS AMONG SLOVAK SCHOOLCHILDREN. Psychology Applications & Developments IV", submitted*
- Orosova, O. et al. (2018). EFEKTÍVNOSŤ PROGRAMU UNIVERZÁLNEJ PREVENCIE UŽÍVANIA NÁVYKOVÝCH LÁTKOK UNPLUGGED MEDZI ŠKOLÁKMI SLOVENSKÝCH ZÁKLADNÝCH ŠKÔL. Konferencia ŠPs. postúpené
- Orosova, O. et al. (2018). EFEKTÍVNOSŤ PROGRAMU UNIVERZÁLNEJ PREVENCIE UŽÍVANIA NÁVYKOVÝCH LÁTKOK UNPLUGGED MEDZI ŠKOLÁKMI SLOVENSKÝCH ZÁKLADNÝCH ŠKÔL. Konferencia ŠPs. postúpené